

S5E2. Jette Bang: Den første til at fotografere hverdagsliv i Grønland

Around the world, Ladybird and her crew ready for an adventure that nobody has ever tried before.

USA holder vejret, da Amelia Earhart igen begiver sig ud på en rekordlang flyvetur, denne gang på vej rundt om Jorden.

Then I ran into a storm, which was one of the most severe I have ever been in.

Men hun styrter ned og er endnu ikke blevet fundet. Gertrud Bell knytter stærke bånd til de arabiske stammeledere under sine strabadserende og ikke ufarlige rejser i ørken-sandet.

Every step in the desert, life and fire claim me.

Dian Fossey lever blandt vilde bjerggorillaer i Rwanda og bruger helt utraditionelle metoder for at komme tæt på de truede dyr.

I had to crawl around for two years and came to imitate their peaceful vocalizations and their contentment vocalizations, "rawr" like this.

Du lytter til Den Yderste Grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig og har været formand for Eventyrernes Klub. I denne femte sæson skal vi på tur med de vildeste og mest fascinerende kvindelige opdagelsesrejsende. Kvinder der på hver deres måde og mod alle odds ændrede verden.

Det billede, jeg har valgt som et af dem, jeg mener rammer Jette Bangs færdigheder bedst, er et billede fra bogen, der kom her på hendes hundrede års dag for godt og vel syv år siden. Det er et billede af en kvinde og et barn, der ligger i hver sin seng med nogle åbne vinduer ud til den store grønlandske natur. De to mennesker, der ligger her, de er på et sanatorium i Uummannaq. Det har formodentlig været tuberkulose, der har været på det tidspunkt, og der har man bygget nogle sanatorier, hvor man kunne ligge

og blive helbredt for tuberkulose. Vinduerne står åbne, så man kan få hele naturen ind, og udenfor ligger det her lidt eventyragtige landskab, men man kan også se solen skimte i vandet. Et ret fantastisk billede, fordi det rammer to ting meget rent: Den danske tilstedeværelse ved den her bygning, som er så anderledes, end hvad man ellers ser i Grønland på dette tidspunkt, og så denne her fuldstændig fabelagtige natur. Og så har billedet den egenskab, som i den grad rammer Jette Bang. Det er, at der er mennesker i nogle afslappede, naturlige situationer. Det, som man ikke kan se på billedet her - og det er på grund af trykningen og sådan noget - er, at det barn, der faktisk sidder i en af sengene, kigger op med sit blik, og det blik har jeg jo set, fordi jeg har siddet med Jette Bangs store billedsamling.

I har lige hørt Leise Johnsen, der er direktør i Det Grønlandske Hus, fortælle om det billede, som du synes siger mest om Jette Bangs metode, blik for detaljen og også måden, hun mødte menneskerne på. Leise, du har blandt mange dette billede med din mageløst smukke bog med titlen netop "Jette Bang". Billederne i bogen har du turneret rundt med i Grønland og vist på adskillige lokale museer. Historien er jo således: I 1936 rejser 22-årige Jette Bang til Grønland. Hun er nyuddannet fotograf og vil dokumentere dagligdagslivet blandt normale mennesker. Hun tilføjer det etnografiske fotografi et moderne udtryk. Jette viser et Grønland, som de færreste kender. Hvad tidligere er formidlet gennem helt modige arktiske ekspeditioner bliver nu dokumenteret gennem kvinderne og børnene. En helt utrolig ærlighed og kærlighed strømmer igennem billederne. I årene, der følger, gennemrejser Jette Bang Grønland på flere forskellige rejser, adskillige tusinde kilometer på slæde. Hvad var det, Jette Bang kunne? Og hvorfor er hendes billeder så væsentlige, så vigtige og fortsat så unikke i dag? Det skal vi tale om, Leise. Men først vil jeg spørge dig: Hvilket billede, synes du, er det vigtigste og hvorfor?

Jamen altså, det er utroligt svært at tage det vigtigste billede i den her billedsamling, som faktisk rummer - og hold nu fast - 12.000 billeder. Og grunden til, at der er 12.000 billeder, det er jo faktisk, at Jette Bang som en af de første rejste med en ny teknik, som er sådan et autofotografi. Altså et automatisk fotografi, hvor det - ligesom vi kendte fra da jeg var barn, hvor man havde sådan en rulle, der kørte automatisk, og derfor kunne man tage mange billeder. For i tiden før det var det sådan noget med, at man skulle have nogle plader og noget, og så skulle man stå stille, fordi hvis man rørte sig, så blev det et rodet billede. Så derfor får billederne en helt anden karakter med den teknik, hun rejser med. En anden ting, man kan sige, er ret unik, det er, at dem, der rejste før Jette

Bang - og der tog de billeder, som vi kender til, os der er inden for faget... det var, at det var ikke var uddannede fotografer, der tog billederne. Det var typisk den lokale præst eller læge eller en anden standsperson, der havde mulighederne for at komme til de her ret dyre apparater. Men hun rejser faktisk med et fag, altså hun er uddannet reklamefotograf for et stort københavnsk reklamebureau, der hedder Jonals Co, som også er ikonisk i sin måde at fotografere på. Det er der også lavet spændende udredninger omkring. Men hele hendes farveteknik og hendes måder at se vinkler på. Så har hun jo også den fordel, at hun er en kvinde.

Jamen, du foregriber mange af de ting, jeg vil spørge dig om lige om lidt, Leise. Fordi det er jo klart, at de billeder, som vi oftest har set fra Grønland i hvert fald fra den tid og den tid, der lå før, var jo opstillede billeder: Folk, der måske stod lidt stive og skrækslagne foran kameraet. Og der er jo en helt anden tilstedeværelse, intimitet og tillid i Jette Bangs billeder. Men jeg ved godt, at du ikke kan svare på, hvilket billede, du synes, der er det vigtigste. Men kan du pege på et, der er vigtigt? Og så fortælle, hvorfor du synes det?

Ja, altså det, som jeg jo - når jeg er så meget enig i hendes måde at tage billeder på - det er, at jeg bliver opmærksom på, hvad man i Grønland har taget til sig af billeder. Eller hvilke billeder, man ser meget i Grønland. Og der kan jeg jo bare konstatere, at der er ét billede, der går igen overalt. I regeringsbygninger og hjemme hos folk og alle mulige steder ser vi det her billede. Og det er et billede af en kvinde oppe fra Nordgrønland med et barn i sin amaat - altså den bærehætte, kan man sige, hvor de har deres børn i. Og hvor kvinden kigger direkte ind i kameraet, og man får en fornemmelse af, at hun er der. Og det er det, Jette Bang kan. Så det billede er jo i hvert fald meget, meget vigtigt i Grønland.

Hvorfor tror du, det er det?

Jamen, fordi den har denne hersens... Egentlig er det også et tidløst billede, fordi man kan møde det menneske stadigvæk egentlig. Altså måden at kigge på. Så det er også sådan moderne i sit udtryk. Men samtidig viser den også noget om, hvordan det var engang. Nu er der jo en helt ny generation, der kommer, der bruger de her traditionelle måder at bære børn på og så noget. I stedet for en barnevogn er man tilbage til at have dem på ryggen.

Man er tilbage til det?

Ja, nogle steder. Så derfor må jeg sige, at det i hvert fald vigtigt. Et andet billede, jeg har lagt mærke til, er utroligt vigtigt i en grønlandsk kontekst, det er et billede, hvor man ser nogle unge drenge med ryggen til, hvor de står og kigger på en opslagstavle. Opslagstavler er et fantastisk godt kommunikationsmiddel i Grønland. De er overalt på hele kysten, alle vegne. Hvis man vil noget, så var det en opslagstavle. Nu bruger man jo Facebook og sådan noget lignende, men det er stadigvæk en opslagstavle, man bruger, hvis man vil snakke med folk. Og der står nogle unge drenge, og det, der er slået op på opslagstavlen, det er et Anders And-blad. Så de står simpelthen og læser Anders And på denne opslagstavle. Der er nogen, der har sat Anders And-bladet op på opslagstavlen, og de her unger står og er optaget af det. Og det fanger Jette Bang, at her er der et eller andet: Hov, der er en god fortælling! Altså, det er hun jo også mester i: den gode fortælling.

Og at verden er kommet til Grønland, ikke?

Ja, ja.

Den ydre verden igennem Anders And, som vi alle sammen kender. Så der ligger rigtig meget symbolik i det.

Ja, ja, ja. Og der er nogen, der har syntes, at det er der flere end mig, der skal se. Jeg går ned og hænger det op på opslagstavlen. Bum! Så har du en god historie, ikke?

Det er smukt. Leise, fortæl, hvordan så Jette Bang ud?

Jamen altså, nu har jeg jo ikke selv mødt hende, for hun var jo død, da jeg blev født. Men jeg har jo set billeder af hende, og jeg har haft den store fornøjelse at snakke med hendes datter, Anne Bang, som har givet mig adgang til hendes private fotografier. Og så har jeg også fået nogle beskrivelser af hende igennem min rejse med billederne, som jeg lavede i 2006. Men Jette Bang er en relativt kort kvinde. Altså, jeg tror, hun er måske under 160 - et sted mellem 150 og 160. Så har hun meget lyshåret og har meget blå øjne og er ellers sådan almindelig af bygning. Men hun ser i hvert fald lidt anderle-

des ud end det, man er vant til. Og så går hun i gummistøvler og bukser og sådan noget - altså når hun rejser i Grønland i hvert fald - og er på alle mulige måder tilgængelig. Hun gør sig selv tilgængelig.

Hun vokser op på Christianshavn. Fortæl om, hvad det betyder.

Jamen, Christianshavn forstået på den måde, at det var i Strandgade, som jo dér, hvor Grønlandsfarten kom ind og ud i gamle dage. Det var her, at de store skibe, der gik til Grønland, kom og lagde til med varer og med mennesker.

Det er det, vi i dag kalder for Nordatlantisk Brygge.

Lige præcis.

Og Arktisk Institut ligger der og så videre.

Lige præcis. Så hvis man dykker ned i billeder fra den tid, så kan man simpelthen se, hvad er det, vi importerer fra Grønland her. Og det er store stykker med marmor og en masse tran og lignende. Og på de rigtig varme dage, så lugter der lidt af tran. Så kan man lige lægge næsen ned i brostenene, og så får man den dér em af tran, og den er umiskendelig. Så det var dér, denne hersens transport ind og ud er.

Jeg ser næsten for mig, at hun sidder der. Ung pige, helt hvidt hår og blå øjne, og sådan kigger ud gennem Københavns Havn og både ser - som du siger - skibene fra Grønland komme ind. Det er jo også det sted, hvor grønlænderne kommer til Danmark. Det er dér, de først sætter deres fødder på dansk jord. Men det er også der, hvor alle de store grønlandsfarere har rejst ud. Handelsrejsende og så videre.

Lige præcis. Men hun bor i Strandgade, simpelthen. Og det, som der også er med i det her, der er, at hendes far arbejder med tobak. Altså han er tobakshandler og har aftaler med ØK og også med den Kongelige Grønlandske Handel omkring tobak. Så der kommer en masse ind og ud i den der tobakshandel omkring Grønland og sådan noget lignende. Og jeg kan se Jette Bang sidde med store ører og lytte til, hvad der er gang i her. Med til historien er jo også, at det også er polarforskningens - altså mens Jette Bang vokser op, er det jo polarforskningens ypperste tidspunkt. Der har været i Dan-

marksekspeditionen, og Knud Rasmussen er jo på alles læber og har alles bevågenhed - også resten af verdens, faktisk, qua sine store rejser sammen med Peter Freuchen og de grønlandske deltagere, der er med.

Beskriver hun det her selv, Jette Bang?

Nej, det gør hun faktisk ikke, men der ligger sådan en ikke så tydelig... Jeg har jo læst hendes dagbøger - naturligvis - også. Og det gør der ikke. Men det er en trend, der er i tiden i Danmark, simpelthen.

Alle følger med.

Alle følger med. Altså Knud Rasmussens bøger bliver givet i konfirmationsgave og sådan noget. Altså, det er lidt vor tids fodboldhelte eller... jeg ved ikke, hvad jeg kan sammenligne det med ellers. Men sådan noget.

Men det kommer så til at betyde mere for hende end for mange andre unge danske drenge og piger, der kan være fascineret af historien. Altså, bliver det jo selv, Jette Bang. Altså tæt på. Og det vil jeg selvfølgelig spørge dig om senere: Hvorfor fanden har hun ikke får den samme opmærksomhed? Fordi noget af det, hun har gjort, er fuldstændig sidestillet med Knud og med Peter og de andre. Hun møder jo så én af dem.

Ja, det gør hun.

Også en, som ikke er lige så kendt. Eigil Knuth møder hun som ung. Kan du fortælle om det møde?

Jamen altså, Eigil Knuth han er jo også en af dem, der rejser til og fra Grønland. Og de møder hinanden i Paris, faktisk, hvor hun er ude og fare rundt med en af sine veninder i Europa, inden hun så tager til Grønland. Så hun har jo haft den dér udlængsel og eventyrlængsel i sig. Men der møder hun ham, og der har hun jo været driftig nok til at gå ind og sige, "Hej, skal du ikke snart til Grønland, og jeg kunne godt tænke mig at komme med."

Genkender hun Eigil Knuth på gaden i Paris eller hvordan?

Nej, de har sikkert været til det samme selskab et eller andet sted nede i Paris, ikke?

Okay, på den måde.

Ja, det tænker jeg.

Og hvem var Eigil Knuth?

Jamen, Eigil Knuth var egentlig en adelig mand, kan man sige, som var kunstner og billedhugger, men som også har skrevet nogle bøger og sådan noget, og som boede i Østgrønland i nogle perioder. Så ham klikker hun så på. Han er også lidt eventyrlysten og har hooket op med en svejser og en hollænder, der skal ud at gå på tværs af indlandsisen med start fra Vestgrønland mod Østgrønland i 1936. Og der får hun lov til at tage med, simpelthen, med båden. Altså, alt er jo med båd, skal vi huske. Så de tager båden op dér, og hver gang de så lægger til...

Det er nede fra Strandgade, måske?

Det er simpelthen nede fra Strandgade. Det er det selv samme sted. Så de tager afsted på den tur i '36, og der skal vi jo huske på, at der er hun 22 år. Så hun er en helt ung kvinde, altså fuldstændig nyuddannet, ung reklamefotograf. Så det er megamodigt af hende. En anden ting, der er i denne hersens historie, er også, at Grønland er jo et monopol på dette tidspunkt. Det vil sige, at Grønlandsstyrelsen, som det hed, det sted, hvor man kunne få lov til at gå op og bede om et visum nærmest, de skulle ligesom godkende, hvad man skulle lave.

Det er kun tre år efter, at Danmark får tilkendt retten over Grønland i Haag, ikke? Er det ikke i 1933, det sker?

Jo, jo, jo.

Det er nyt.

Ja ja, det er meget nyt. Men det her monopol gør, at Grønlandsstyrelsen vil gerne have styr på, hvem der rejser ind og ud i Grønland. Og det er der mange grunde til. Så Jette Bang kommer allernådigst med på denne her første tur. Men hun skal love, at hun tager hjem igen, for de vil ikke have hende raslende rundt i Grønland. Så det siger hun, "Ja, okay, jeg skal nok tage hjem igen." Nå, så der tager hun med dem op. Og nogle af de første billeder i bogen her er jo faktisk den tur, hvor hun tager sine første billeder af isen og det der med, hvad kan det dér is og det dér lys, som jo er en naturlig del af, at der er så hvidt. Altså, der kommer utroligt meget lys. Så der ser man de første billeder af hendes første tur deroppe. Men det er ikke dem, der sådan er signifikante, for der er hun jo egentlig bare med på en slæderejse.

Hvad gør det ved hende at lande deroppe?

Jamen altså, det gør dét, som det gør ved stort set alle mennesker, der rammer Grønland. Jeg plejer at sige, at det er et sted i verden, som du ikke går ubemærket af. Et møde med Grønland er noget, du husker. Og det bliver det så sandelig også for hende.

Leise, du har selv boet deroppe i flere år. Kan du huske dit første møde?

Jamen, bare det dér magiske af, at hold da kæft, det er edderhyleme et stort land. Nu flyver man jo dertil, og man flyver lang tid hen over indlandsisen, inden man lander i Kangerlussuaq, om er den store atlantlufthavn. Og så skal man så videre med et mindre fly nu, hvor end man skal hen. Jamen altså, det er magi. Det vil jeg sige. Det er en magisk og mægtigt land.

Man bliver ramt af en eller anden syge - altså det er jo positivt ment, selvfølgelig, men det går jo under huden på folk.

Ja, det gør det.

Og det gør det også på Jette Bang.

Det må man sige, det gør. Det bliver jo hendes livsværk.

Fortæl... Altså, Eigil skal derop og gå over is med disse svejsere. Hvad skal Jette?

Jamen, hun er med ude at lægge de første depoter. Det foregår på den måde, at man teamer op og finder nogle hunde og nogle folk, der tager med, og så er man ude og lægge nogle depoter i starten. Og så tager man lidt frem og tilbage, så man sikrer sig, at man har noget mad og noget. Og så bliver hun så sendt tilbage, og så fortsætter de over isen og lander så i Østgrønland senere, og hun tager så hjem.

Hun kommer hjem med sin første billeder?

Ja, hun kommer hjem med nogle fotografier, ikke.

Hvad skal der ske med dem? Var der en plan med det? Bliver de udstillet? Hvad kommer der til at ske i København?

Der sker det, at hun laver sin første udstilling med de billeder, og det bliver mega tilbudsstykke inden på Odd Fellow, tror jeg faktisk, hvor hun får udstillet flere hundreder fotografier, og folk står i kø for at se dem. Og det er jo, fordi man ikke er vant til at se de her billeder, og man har en, jeg vil sige næsten en naturlig tilknytning til Grønland - gennem Knud Rasmussen, selvfølgelig, men selvfølgelig også gennem de på daværende tidspunkt 200 år, hvor Danmark og Grønland har været lænket sammen som koloni. Altså, Grønland var en dansk koloni på det tidspunkt.

Viser hun et nyt Grønland? Bliver folk overrasket over det, de ser, på de her billeder?

Ja, det tror jeg helt sikkert, de gør, fordi de er vant til at se nogle andre billeder. De er vant til at se nogle mænd med noget pels på og så med et eller andet jagtudstyr eller et eller andet, ikke.

Jeg bliver selv overrasket, og jeg synes godt nok, jeg har set mange grønlandsbilleder efterhånden. Jeg blev jeg blev overrasket, da jeg bladrede i den her bog, Leise. Det er et mere moderne Grønland på en eller anden måde. Jeg ved godt, at det er barskt, men det er mindre barskt, end det, vi eller har fået portrætteret. Det er dagligdagsliv af glade, smilende, levende mennesker. Det er faktisk det, hun formår at fange og finde.

Ja, det er det, hun kan. Hun kan noget med mennesker. Det er der ingen tvivl om. Men hun kan også noget med beskæringer, og hun kan noget med sin form, og hun kan noget med sit lys, og hun kan noget med rigtig, rigtig mange ting. Ikke også? Man kan se, at hun har trænet øje i, "Okay, her får jeg faktisk et rigtig godt billede."

Og så var det noget med... hvad hed det reklamebureau, hun var i praktik hos?

Det hed Jonals Co.

Ja, fordi det firma kom til at betyde meget for hendes senere rejser. Det var noget med, at hun sendte billederne hjem.

Ja, lige præcis. Man kan sige, at hun havde jo ingen mulighed for at se billeder, når hun tog dem. Det gør sig mere gældende på den store rejse, som kommer i 1938-39, hvor hun overvintrer i Nordgrønland, og hvor hun også laver filmen "Inuit," som jo også er ikonisk for sin tid. Det er faktisk den første sådan etnografiske film fra Grønland på denne her måde. Så det bliver først senere, at hun ligesom bruger Jonals Co som en backup, hvor hun sender ladninger af de her film, altså de her rullefilm ned, og firmaet dér bistår hende så ved at sende... De kigger på hendes billeder og fortæller hende justeringer af lys og blænde og hvad man ellers kan justere på datidens fotografiapparater. Så de er hendes partner in crime, kan man sige, i forhold til at få den rigtige indstilling på kameraet.

Og ikke en uvæsentlig samarbejdspartner. Det må have kostet så mange penge med udstyr og fremkaldelser og forsendelser, hvis hun ikke havde haft dem.

Ja, ja, ja, ja, fordi dels sikrede hun, at filmene kom ud. Altså, skibet kunne jo gå ned, eller det kunne gå i brand eller et eller andet. Hun sikrede jo egentlig, at billederne kom ud af Grønland med den førstkommende transport syd.

Så kommer vi til 1937, og Eigil Knuth forsvandt over isen, men de har jo stadigvæk en relation. Det er jo noget med, at hun kommer med Eigil igen?

Ja, altså hun lokker Eigil til at invitere hende til Østgrønland i 1937, hvor hun så er en sommer. Det bliver ikke særlig produktivt, fordi relativt hurtigt brækker hun det ene ben,

så hun kan ikke sådan komme rundt. Og så er hun nødt til at tage tilbage igen med sit brækkede ben dér. Men nu har hun fået så meget blod på tanden i forhold til Grønland, og der er også kommet nogle tiltag... Det er jo Thorkild Stauning, der er statsminister på det her tidspunkt, og Stauning kunne godt tænke sig, at man ved verdensudstillingen skulle have et eller andet fra Grønland med, og egentlig entrerer med Jette Bang i at få lavet en film og nogle flere fotos, der skal komme på verdensudstillingen i Hamborg, tror jer, der skal være.

Hold da op en opgave!

Ja, det en kæmpe opgave. Og det er meget sjovt. Hun kommer op til det hersens panel af høje herrer, og det er jo både ministeren for Grønland og så videre, og de har alle sammen sådan en liste af ting, de gerne vil have, at hun ligesom laver.

Hun får en opgave.

Hun får en opgave. "Du skal tage at filme skolevæsenet, og du skal hospitalsvæsenet." Alle de steder, man kan se denne hersens danske tilstedeværelse meget tydeligt.

Industri, havne, alt det dér.

Alt det dér, som viser, "Prøv lige at se, hvor godt vi har gjort det." Og det er meget sjovt, at i hendes bog, der hedder "30.000 kilometer med sneglefart", på den første side i bogen der står der, at nu har hun lige fået to timers instruktion i dette filmkamera i levende film. Og hun skal jo op alene og lave denne her film, og hun måtte ligesom bare finde ud af det undervejs. Og så sidder hun op igennem Kattegat og har lige lagt Kronborg bag sig, og så tænker hun i den her bog, "De skulle bare vide. Jeg har helt andre planer, end det, de har sat mig i gang med." Det er hendes måde at gå til det.

Men vildt nok, at hun har fået to timers instruktion til et levende kamera. Hun kommer til at lave en film, vi dykker ned i lige om lidt. Ikke endnu, fordi jeg har også en lydbid med fra denne her, som bliver en kendt film, "Inuit." Vi skal lige have afsluttet Eigil Knuth, Leise. Fordi nu griber jeg fat i bogen. Jeg har sat et mærke fra et citat, du har fundet frem. Så nu læser jeg op fra din bog, hvor du fortæller lidt om Eigil Knuth, som jo bruger Jette Bang i sin bog. Du skriver: "Jette Bang var med et stykke inde over indlandsisen

for at udlægge depoter. I Eigil Knuths bog, "Fire mand og Solen", fra 1937 beskrives en ung kvinde, Mette, som tager resolute beslutninger for at opnå det bedste resultat med sine fotografier. Mette, alias Jette Bang, beskrives som en af drengene. Hun var ikke bange for at befinde sig i farlige situationer, og hun stod ikke tilbage for de andre rejse-deltagere. Eigil Knuth bruger Jette Bangs fotografier som illustrationer i sin rejsebeskrivelse fra turen, og hun omtales igen i bogen "Billedhugger i Ammassalik" fra 1943. Så hun har jo med og uden et brækket ben gjort indtryk på Eigil Knuth. Det må man jo sige.

Det har hun.

Og så inden vi skal frem til 1938 og 1939 og hendes store film "Inuit," så havde jeg jo givet dig en lille opgave. Og det var jo, at du skulle finde nogle billeder, som du synes betød noget, som var vigtige. Og et af de billeder i bogen det er et billede af to kvinder, som holder et andet billede. Fortæl, hvad det er for et billede, og hvorfor det er vigtigt.

Ja, altså nu har jeg jo haft fornøjelsen, som jeg sagde før, at gennemgå alle hendes 12.000 billeder, efter jeg havde skrevet mit speciale om hende, da jeg stoppede. Det var mit afgangsspeciale på mit studie på Københavns Universitet. Og så blev jeg opmærksom på, at der er nogle billeder her, der går igen. Blandt andet var der et billede af to unge kvinder fra Østgrønland, og så længere fremme i denne her store samling, så kommer det samme billede af to ældre kvinder fra Østgrønland. De har meget tydelige østgrønlandske træk, og de står med det billede med de to unge kvinder. Så det viser jo lidt Jette Bangs metode i, at da hun var der i 1937, der har hun taget det billede af de to unge kvinder. Og så har hun fundet ud af, hvem de er, og hvor de bor og så videre, og så har hun sendt billedet op til dem. Og det er så kommet i fint glas og ramme. Og så er hun igen i Østgrønland i starten af 1960'erne, og så møder hun de to samme kvinder og tager et billede af dem igen med det billede af dem som unge.

Og de to billeder har dy sat op ved siden af hinanden i bogen, så først har vi det fra 1937, og så har vi det fra 25 år senere dér i start 60'erne. Det er utroligt.

Ja, det er meget, meget skønt.

Hvad siger det om hende?

Jamen, det siger om hende, at hun går op i, hvem hun er sammen med, og synes hun, hun har taget et godt billede, så synes hun også, at de skal have det, det billede. Og det går hun i gang med at sende til folk, simpelthen. Og det, tror jeg ikke, der er så mange før hendes tid, der har gjort. Skal vi sige det sådan? Så det er en måde at sige tak på for deres medvirken til denne hersens portrættering af det folk, det jo er. Og det synes jeg også er en rigtig fin måde at gøre det på.

Hun giver noget igen. Hun giver noget tilbage.

Ja, det gør hun simpelthen, det gør hun.

Så kommer vi frem til 1938-39, og hun sidder på skibet igen afsted med det her kamera, som hun kun har fået to timers instruktion i at anvende. Der kommer en bog ud af hendes rejse. Er det den, der hedder "Grønland"?

Jamen, der sker jo det, at hun får denne her op opgave fra Grønlandsstyrelsen om at få lavet en film.

Ja, det er filmen, men det er også en bog, så vidt jeg husker.

Nej, det er det faktisk ikke. Men der sker jo det, at så bliver der jo krig i Europa i 1939, og derfor er der ikke nogen verdensudstilling. Så det bliver jo aflyst. Men Danmark har stadigvæk brug for en eller anden form for dokumentation på deres tilstedeværelse i Grønland og sådan, og derfor bliver der lavet denne her bog, som også er ikonisk, som hedder "Grønland." Med forord af Stauning og så videre. Og det er alle Jette Bangs billeder, der er i den bog. Og der har hun selvfølgelig gjort det, at hun ud over at lave denne film, der hedder "Inuit", som egentlig bliver den film, hun selv har lyst til at lave, har hun faktisk også lavet tjeklisten for dem, der har lavet bestillingen. Det vil sige, at der er billeder af hospitalerne. Der er alle de ting, de bad om. Bageren og avistrykkeri og alt det her. Det er med i denne her grønlandsbog. Og den bog bliver trykt i et rigtig, rigtig stort oplag. Og den bliver sendt ud som repræsentation i hele verden, faktisk, som "prøv at se her!" Det er en måde, når folk ikke gider at læse om Danmark og Grønland, så prøv lige at se de her fotos. Så den ligger mange steder ude i verden. Så det bliver det billede, verden får af Grønland og grønlænderne.

Men du sagde, at da hun sidder dér med kameraet, hun kun havde få to timers instruktion i, så hvisker hun til sig selv, "Men jeg har også en skummel bagtanke. Jeg har også et andet projekt." Var det det, hun mente?

Det har hun faktisk. Altså, hun gør det, hun bliver bedt om, men det bliver i stillbilleder, og så laver hun den film, som hun selv har lyst til.

Og en kapacitet at lave to store projekter. Og mange af de andre - dem, vi kalder helte - af gode årsager har de jo også et kæmpe hold bag sig. Hun er jo alene.

Hun er fuldstændig alene på turen, lige indtil hun møder sin kommende rejsepartner.

Og ham skal vi introducere lige om lidt. Men Leise, jeg kommer til at sidde og tænke på, er der - og det kan godt være, det er for søgt - men er der lidt Knud Rasmussen over hende? Altså Knud, der var ufattelig god til at navigere i de to verdener. Han var grøn-lænder på Grønland. Han var utrolig god til at være hjemme på de bonede gulve, skabe sig opmærksomhed, støtte sponsorater og så videre til sine projekter. Jeg ved godt, at hun ikke fik den samme opmærksomhed. Jeg ved ikke, om hun søgte den. Men hun virker rigtig god til at komme med Eigil Knuth. Hun virker rigtig god til at have en samarbejdspartner i et reklamefirma. Stauning laver forordet til hendes bog. Hun bliver fotografen, der skal op og tage billeder til verdensudstillingen. Hun får jo virkelig møvet sig ind de rigtige steder på trods af hendes unge alder.

Ja, altså jeg tror aldrig, jeg ville bruge et ord som at møve sig ind om Jette Bang, faktisk.

Nej.

Men igen er det, at hun er det rigtige sted på det rigtige tidspunkt, ligesom hun er med sit fotografiapparat i Grønland. Altså, der er hun bare.

Ellers er hun så sindssygt dygtig, at de ikke kan lade være med at vælge hende.

Ja, ja, det er jo det. Altså, for det første kan de jo se, at hun har nogle kvaliteter, som alle dem, der var før hende, ikke har. Og der var ikke så mange, der var uddannet på

den måde. Der var ikke så mange, der havde det her drive imod Grønland, og det har hun jo allerede bevist til fulde, at hun havde i hvert fald engagement på opgaven, og hun har også redskaberne, hun har fagligheden, altså den fotografiske faglighed, og hun har et godt øje. Og så er hun åbenbart rigtig god til at være sammen med mennesker. Helt tydeligvis. Og hun trives med at være i det. Det er der ikke så mange, der gør på det tidspunkt - at vælge det. Altså på Grønland der var der ikke træk og slip. Det var ikke for enhver, vel?

Inden vi kommer derop igen her i 1938... Nu har vi nævnt den et par gange: filmen. Årsagen til at hun skulle afsted. Den følger med i din bog, og der har vi lige nuppet starten, de første par minutter. Så dem, der sider og lytter med her, kan læne sig tilbage, for nu kommer der - synes jeg - er en meget stærk stemning fra den tid. Stemmen, der taler her, tilhører Helge Larsen, og han var museumsinspektør på Nationalmuseet, og det er ligesom ham, der præsenterer filmen. Filmen "Inuit." Det kommer her:

Inuit er det eskimoiske ord for mennesker, og denne film handler først og fremmest om mennesker: Om grønlanderne. Når filmen har fået en eskimoisk titel, er det fordi den - i så stor udstrækning det har været muligt - skildrer den eskimoiske side af grønlandernes tilværelse, som den udfoldede sig i 1938-39 i Thule-distriktet og på afsides beliggende bopladser i Vestgrønland. Allerede dengang havde udviklingen medført store ændringer i grønlandernes oprindelige kultur, som navnlig efter krigen undergik endnu større ændringer, der førte til det moderne grønlandske samfund. Det var i ellefte time, Jette Bang med sin film reddede for efterverdenen udsnit af en kultur, der gennem fire-fem tusind år havde været eneherkende i det arktiske område fra Beringstrædet til Østgrønland. Vi vil i filmen se Grønland, som det var, da Jette Bang optog filmen, og helt bort fra den udvikling, der senere skete. Man har svært ved at forestille sig, at noget levende kan trives i dette istidsland og i de isfyldte fjorde. Og dog har disse kolde have et rigt dyreliv af fisk, sæler, hvalrosser og hvaler. Om sommeren søger millioner af fugle til de arktiske egne for at yngle. Omkring fuglefjeldene, hvor de har deres rugepladser, genlyder luften af deres skrig, og vandet nedenfor er oversået med svømmende og dykkende fugle, der nyder den korte...

Leise, det bliver sagt, at Jette Bang fanger en kultur, der er ved at forsvinde. Jeg tror, at Helle Larsen siger "i ellefte time." Det vidste hun godt, at det var?

Det var ligesom sådan en... Det sagde Knud Rasmussen jo egentlig også, da han var ude på sine ture, at vi skulle skynde os og at få en eller anden form for vidnesbyrd om denne her tid og den måde at leve på. Så det gør hun helt klart. Hun tager den tråd op, kan man sige, og den måde at gå til opgaven på. Og det er også derfor, hun laver den film, som hun ender med at lave, det hedder "Inuit," som egentlig er en skildring af et fangersamfund i Nordgrønland og sådan en årsturnus, kan man sige, fra sommer til efterår og til vinter. Hvad er det, man laver på de her steder langt væk fra byerne, som jo var det, som Grønlandsstyrelsen gerne ville have, hun lavede en film om?

Hvad betød det, at hun var kvinde?

Jamen altså, hun kommer jo ind i rum, hvor kvinder og børn er, og hun har en naturlig tilgang til det og en naturlig interesse for det. Så der er masser af hendes billeder, der handler om børn, der leger, hvordan de leger, kvindernes håndtering af skind og så fremdeles og kvindernes nærhed med børnene og sådan. Der er selvfølgelig også noget med mænd på. Men hvis man lavede sådan en tælling af, hvor mange billeder, der var af kvinder og børn kontra mænd, så ville man komme ud til noget, der hedder 80/20 eller noget lignende. Jeg har ikke lavet øvelsen, men tæt på.

Men det er jo også befriende, fordi alle de billeder, vi har set før fra de her store Grønlandsfarere, som vi har nævnt flere gange, der var det kun mænd.

Ja, stort set. Stort set kun mænd.

Hvad var hun... Jeg ved ikke, om jeg vil spørge, hvad hun var på jagt efter, men det kom jo til at gå under huden på hende, Grønland og grønlanderne. Hvorfor gjorde det det? Hvad var det, hun oplevede deroppe? Hvad var det, hun så deroppe?

Jamen altså, det hun så var en blanding af nogle meget flotte motiver med nogle meget åbne mennesker, tror jeg, jeg ville sige. Altså, de blikke og den tilgang, der var, der fascinerede hende. At der var ligesom ikke noget rigtig filter. Og hvis der var, så blev hun egentlig bare siddende og kunne snakke med folk eller ryge en smøg. Det var jo hendes helt store catch: Det var det med cigaretterne, ikke? Fordi dem havde hun jo masser af med på grund af farens tobakshal. Så havde hun lige en stang smøger med i baglommen,

Endnu en sponsor.

Ja, det er det.

Men der var noget med, at hun følte sig meget veltilpas der. Jeg sidder lidt og leder lidt igen i din bog, hvor du citerer Jette Bang for at skrive - jeg ved ikke, om det er fra hendes dagbog eller fra en af bøgerne, men hun skriver: "Alle grønlanderne og mongoler er behagelige at se på, synes jeg. Grønlandernes skikkelser er harmoniske, og især er deres bevægelser smukke. Lemmer og krop samarbejder, og de virker som en helhed. En del af den natur, de færdes i." Så der er et eller andet med mennesker og natur og det sammenspil.

Ja, altså. Og det er der jo stadigvæk, kan man sige. Altså det dér med, at når man bor i Grønland, så er naturen en del af ens virkelighed, kan man sige. Altså, du går ud på granit, når du går ud af dit hus, og du går på noget grus, så du går ikke ud på asfalt og høje mure og sådan noget. Du har havet lige ved, du har fjeldene, og jeg tror, at det rammer jo meget det, hun egentlig taler om. Det dér med at være ét med det element, man lever i. Og så tror jeg, hun syntes bare, de var smukke, ikke også?

Man kan heller ikke undgå en nærhed, når man er så tæt på naturen og på menneskene,

Ja, og de huse er jo små, ikke? Så man er meget tæt sammen i husene og er meget tætte. Og samtidig er der en eller anden sammenhæng med det sted, man er og lever i. Og så er der jo gudesluk. Altså, det er der.

Hvordan blev "Inuit" taget imod? Både af grønlanderne, men også i Danmark, da hun kom hjem med den?

Jamen altså, der var jo nogle enkelte biograffremvisninger. Nu skal vi huske på, at det er en farvefilm. Det er en af de første farvefilm, der er blevet lavet - ja den første etnografiske farvefilm i verden, faktisk. Og folk var ikke vant til at se farver på film. De var vant til sort og hvid og Asta Nielsen og fy og bi eller et eller andet. Og så lige pludselig

får vi et helt andet blik, og der bliver jo flænset sæler, og der er jo alt det her, som er stærke farver, og som er meget fremmedartet.

Blodet var rødt på lærredet, tror jeg, du skriver i bogen. Folk blev helt...

"Gud! Ser det sådan ud!" Så den dér overraskelse over, at Gud er det det, vi skal sidde og se på? Så den blev faktisk ikke taget særlig godt imod.

Næh, jeg synes, du skriver, at det var i lukkede selskab?

Ja.

Jo, det ene af dem var så med kong Christian 10. som publikum, så det var trods alt nogle vigtige personer, der sad og så det. Men det var lukket.

Ja, det var et lukket rum, fordi det var måske ikke lige det billede, man ønskede at komme ud til sådan menigmand. Det var mere den der bestillingslisten og den bog, der hed "Grønland", der var det billede, man fra dansk side havde lyst til kom ud på daværende tidspunkt.

Hvad sagde grønlænderne?

Jamen, de har ikke set den dengang. De har først set den lang, lang, lang tid efter. Nej, nej, det kom ikke derop.

Ved du, hvornår den blev vist på Grønland?

Det ved jeg faktisk ikke, men det må være efter hendes død.

Altså grønlændernes holdninger til billederne dem ved du, hvad er.

Ja, dem ved jeg, hvad er.

for det var også et af de spørgsmål, jeg rigtig gerne vil stille dig. Altså: Hvordan ser de på hendes billeder i dag?

Jamen, det var jo sådan, da jeg havde skrevet mit speciale i 2004, at jeg efterfølgende søgte nogle penge for at ordne denne hersens store billedsamling og fik fondsmidler faktisk til at sidde og arbejde med samlingen i godt to år og fik vores fondsbevilling til at lave nogle udstillinger rundt i de grønlandske lokalmuseer, hvor jeg valgte billeder ud fra lokalområdet og så donerede det til de lokale museer i Grønland. Og det var jo sådan, at jeg sad med de her skanninger og scannede billederne ind for at sikre dem for eftertiden og digitalisere dem, så de blev tilgængelige for resten af verden. Jeg sad og kiggede på den her skærm og tog et lillebitte negativ op på de her tre gange tre, og så kom de op på min skærm - 50 gange 50 eller sådan noget lignende. Og de var jo bare ekstremt god kvalitet. Og så hver gang jeg så det her menneske foran mig, så sagde jeg til mig - På grønlandsk hedder, "Hvem er det?" "kinaana?" Og så da jeg blev ved med at spørge mig selv, "kinaana?", hvem er det der? Og det tænkte jeg, det kunne der være andre, der ville være interesserede i at finde ud af, hvem det var på de billeder.

Andre ville stille de samme spørgsmål.

Ja, fordi der var jo ikke nogen sådanne noteringer ved billederne ud over dem, hun havde sendt afsted til folk. Så det gik jeg i gang med at få lavet denne hersens udstillingsrække, der hed "Kinaana," og fik sendt billeder afsted.

Ej, hvor fint. Det hed den?

Ja, det hed den simpelthen.

Hvordan blev den modtaget?

Fantastisk. Fantastisk. Fuldstændig vildt! Så jeg fik lavet en plakat med en masse af de her portrætter og hængte den op på opslagstavlen nede i byen.

Hen over Anders And.

Ja. For at annoncere, at nu var der det her, og kom og fortæl din historie til billederne. Og så var jeg selvfølgelig selv til stede og kunne notere, hvad folk sagde om, hvem der var på og så fremdeles.

Var det sådan, så de kunne huske det?

Ja, ja, ja. Det var et totalt tilløbsstykke. Jeg har fuldstændig gravet mig ned i de her billeder, og det var vidunderligt at kunne og så også henvise til, hvor de kunne finde flere billeder og komme ind og kunne kommentere på.

Du er kommet tilbage med en skat til nogle af de her folk. Altså, anede de, at billederne eksisterede? Kunne nogle huske, der havde været en eller anden hvidhåret kvinde for mange år siden, der tog nogle billeder?

Ja, der var nogen, der godt kunne huske hende, faktisk, oppe i Nordgrønland. Men jeg oplevede én ting. Da jeg gik ned første dag og skulle holde et foredrag om hende nede i forsamlingshuset i Narssaq, for eksempel. Så kiggede jeg på de dér plakater: "Gud, er der nogen, der har set det? Kommer der nogen?" Og alle de dér bekymringer, man kan have, når man er ude på feltfod. Og så stod der ved det første opslag med Kinaana-plakaten, så stod der: "Det er jo mig!"

Nej! Haha! Wow!

Og så tænkte jeg, "Okay, okay, der kommer sgu nok nogen."

Ej, jeg får helt kuldegysninger, når du siger det her.

Så vildt! Og så at komme ind i det dér rum, hvor folk bare var, "Yes!" og klar til at fortælle, hvem det var, og ingen forbehold. Megafedt! Megafedt" Og det var sådan set det billede, jeg mødte hele vejen.

Ej, hvor er det bare rørende.

Ja, og meget, meget sjovt. En anden ting, der er ret sjovt med de her billeder, er, at når man har siddet med dem så meget, som jeg har, så lægger man mærke til, at der er mange af dem, der har en cigaret i munden. Og jeg tænkte, "Hvor fanden får de de cigaretter fra?" Og jeg havde selv lavet den hypotese, at dem har hun sgu nok givet dem. Men jeg havde ikke nogen beviser for det. Det var ikke noget, hun skrev om. "Så delte

jeg lige nogle smøger ud." Men så kom jeg til Upernavik, som er i Nordgrønland, og der mødte jeg en mand, der hedder Hans Nielsen, som faktisk kunne huske, da hun kom, da han var dreng. Så han fortalte, at han og en af hans venner var gået ned til havnen, hvor man kommer ind med skib, og der kommer Jette Bang så ud. Og så skal man jo tænke på, at hun har sådan nogle store filmkasser hængende foran sig. Altså, hun har ikke kun et kamera rundt om halsen, hun har flere kameraer rundt om halsen. Så de bliver faktisk bange for hende. De tænker da, "Hvem er det? Hvad skal der ske med det?" Så de løber faktisk og gemmer sig bag en skorsten, Hans og hans ven. Og så kommer hun rundt og går rundt i byen, og hun bliver indkvarteret hos den lokale kæmner eller den, der har udstedsbestyreren, eller hvem der nu har en seng ekstra. Og så dagen efter går hun rundt i byen, og så synes de alligevel, at hun er lidt spændende. Og så begynder hun med det dér med cigaretterne. Så bliver det jo rigtig spændende. Så hun delte jo smøger ud til kvinder og børn og hunde og what not. Og så var der ligesom en connection. Så sad de og røg nogle smøger sammen. Og så var vi i gang med en god historie dér. Og så lad os tage nogle fotografier også.

Alle kneb virker.

Ja, ja. Alle kneb virker.

Jeg vil afslutningsvis, Leise, tillade mig også lige at fortælle dem, der lytter med, om et billede, jeg synes var utrolig smukt, og som satte tanker i gang, og som vi også har sidet og snakket om, inden vi tændte mikrofonerne. Og det er, fordi det er et billede, der også minder mig om en anden episode, vi haft med her i den yderste grænse. Det minder om Jens Bjerres fantastiske, smukke billede fra San-folket i Kalahari. Jens Bjerre havde taget et billede af en bedstefar og hans barnebarn, og så har han kaldt billedet "Min far, min søn". Og det minder mig så meget om det her billede, som Jette Bang har taget, for hun har taget et billede af en utroligt smuk lille pige, som kan være et år, halvandet år, som sidder nøgen på brystet af sin nøgne bedstemor. Og hun lægger hånden op på hendes kind og giver bedstemoren et stort smækkys. Jeg tænker bare, tænk at kunne komme ind og tage sådan et billede. Tænk, at kunne skabe den tillid og det nærvær, så folk kan opføre sig sådan her foran et kamera.

Ja, det kunne hun.

Det kunne hun.

Vi siger tak.

Leise, tusind tak for i dag.

Den Yderste Grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio Loud med Bjørn van Overrim bag lyden. En særlig tak til Bent Jensens og Arktisk Institut, De Kvindelige Eventyrernes Klub, David Hoffman, Discovery Channel og National Geographic. Find serien på vorestid.dk eller dér, hvor du normalt finder dine podcasts.